

Tema 26. El subjecte moral. La moralitat dels actes humans

Només les accions voluntàries són objecte d'una valoració moral pròpiament dita. És part fonamental de la formació i de la vida cristiana l'educació del complex món dels sentiments. El mitjà per ordenar les passions és l'adquisició dels hàbits morals anomenats virtuts. L'objecte, la intenció i les circumstàncies són les «fonts» o elements constitutius de la moralitat dels actes humans». L'acte moralment bo suposa alhora la bondat de

l'objecte, del fi i de les circumstàncies.

25/01/2023

Índex

- Passions i accions
- Moralitat dels actes humans
- L'objecte moral
- La intenció
- Les circumstàncies
- L'objecte indirecte de la voluntat
- La imputabilitat moral
- El mèrit
- Bibliografia bàsica
- Lectures recomanades

Passions i accions

Convé aclarir inicialment la distinció entre les passions (anomenades també *sentiments*) i les accions voluntàries. De vegades algú es veu sorprès per una reacció imprevista davant de persones, esdeveniments o coses: un moviment de còlera que arriba inesperadament davant d'una paraula que es considera ofensiva; un sentiment espontani de tristesa i de desconcert davant de la mort inesperada d'un amic; un moviment d'enveja davant d'un objecte valuós. Aquests fenòmens anímics que es produeixen sense que ho decidim, davant dels quals som —per dir-ho així— subjectes passius, s'anomenen comunament *sentiments* o *passions*. Altres vegades, en canvi, veiem que som subjectes actius de les nostres accions, perquè les projectem i duem a terme per iniciativa pròpia:

decidim posar-nos a estudiar o anar a casa d'un amic malalt per estar una estona amb ell. Són també accions els actes amb què aturem o donem curs a les passions: davant d'una paraula ofensiva que suscita en nosaltres un moviment d'ira podem decidir no respondre-hi, sinó callar i somriure, o bé respondre a qui ens tracta malament amb una altra paraula igualment ofensiva.

Només les accions voluntàries són objecte d'una valoració moral pròpiament dita, és a dir, només aquestes poden ser una culpa moral o una acció laudable. Tanmateix, això no vol dir que els sentiments siguin fenòmens neutres ni que no tinguin importància per a la vida cristiana. Les passions pressuposen un judici sobre la persona o cosa davant de la qual sorgeixen, i suggereixen una presa de posició i una línia de conducta. Davant d'una persona o cosa considerada com a

bona sorgeix una passió de signe positiu (alegria, entusiasme), que suggereix una presa de posició i una línia d'acció positiva (aprovar, lloar, apropar-se a aquesta persona); davant d'una persona o un esdeveniment considerat com a dolent sorgeix una passió de signe negatiu (còlera, tristesa), que suggereix una presa de posició i una línia d'acció negativa (desaprovació, agressió). En termes generals, es pot dir que les passions que sorgeixen d'un judici veritable i suggereixen una presa de posició i una línia d'acció bona són una ajuda per a la vida cristiana, perquè permeten entendre amb rapidesa el que és bo i consenten dur a terme de manera fàcil i agradable les accions que són apropiades per a un bon fill de Déu. Les passions que pressuposen un judici fals (per exemple, perquè veuen una ofensa on no n'hi ha) i suggereixen una presa de posició i una línia d'acció moralment

negatives (per exemple, una falta de caritat o un comportament violent) constitueixen un obstacle notable per a la vida cristiana.

Qui experimenta passions negatives podria, no obstant això, comportar-se bé, resistir a la passió i fer amb gran esforç una obra bona. Però s'entén fàcilment que no es pot anar tota la vida costa amunt, resistint contínuament els embats de les males passions, fent el que no ve de gust fer i rebutjant sempre allò cap al que s'inclinen els sentiments (l'afectivitat). Si no s'aconsegueix corregir i educar el món interior dels sentiments, serà difícil discernir el que és bo, perquè les passions negatives enfosqueixen la ment, sovint se cedirà davant d'aquestes i s'obrirà malament; a més, és molt possible que la lluita contínua porti al desànim o a l'esgotament.

Per aquestes raons és part fonamental de la formació i de la vida cristiana l'educació del complex món dels sentiments. Educar vol dir conformar, donar una forma bona i cristiana al món dels sentiments, de manera que els moviments que sorgeixen espontàniament en nosaltres ens ajudin a discernir i a fer el bé de manera ràpida, precisa i agradable. El mitjà per ordenar les passions és l'adquisició dels hàbits morals anomenats *virtuts* (prudència, justícia, temperància, etc.), que modifiquen les tendències que són a l'arrel de les passions. L'afectivitat ordenada per la virtut fa que ens agradi fer el que és bo, i que el que ens dona la gana de fer i el que Déu espera de nosaltres coincideixin gairebé sempre. Diem "gairebé sempre" perquè el desordre consegüent al pecat original no sol permetre un ordre sempre perfecte. Fins i tot les persones més santes

s'enfaden alguna vegada més del que toca.

Per estudiar la moralitat dels actes humans és important tenir en compte el que s'acaba de dir sobre les passions i els sentiments, perquè moltes de les nostres accions voluntàries estan motivades per passions i sentiments; són com la nostra manera de reaccionar o de governar les passions que experimentem. Per exemple, no es podrien valorar en la seva justa mesura unes paraules poc caritatives d'una persona cap a una altra si no se sap que la primera va ser ofesa greument per la segona, i que ha hagut de lluitar molt per no passar a l'agressió física, i les paraules poc caritatives que ha pronunciat en el fons expressen un autocontrol força bo, tot i que no és perfecte. La poca aplicació a l'estudi d'una persona dominada per un sentiment vital d'apatia és menys dolenta del que

seria si la negligència fos fruit del desinterès voluntari. Amb les accions voluntàries, que s'estudien a continuació, moltes vegades estem governant el pas a l'àmbit de la llibertat d'instàncies, moviments i sol·licitacions que venen del món, per si mateix involuntari, del sentiment.

Moralitat dels actes humans

Com s'ha anunciat abans, només les accions voluntàries (anomenades també *actes humans*) són pròpiament accions morals, bones o dolentes. La doctrina moral catòlica ensenya que «la moralitat dels actes humans depèn:

- de l'objecte escollit;
- del fi buscat o de la intenció;
- de les circumstàncies de l'acció.

L'objecte, la intenció i les circumstàncies formen les “fonts”, o els elements constitutius, de la moralitat dels actes humans» (*Catecisme*, núm. 1750).

Veurem què són aquests tres elements de l'acció.

L'objecte moral

L'objecte moral «és el fi pròxim d'una elecció deliberada que determina l'acte de voler de la persona que actua».^[1] Vegem primer què és l'objecte d'una acció, i després què és l'objecte moral.

Les accions es defineixen i es distingeixen entre si pel seu objecte. Però aquí “objecte” fa referència al contingut immediat d'una acció voluntària, és a dir, al que es proposa immediatament l'acte de voluntat, i no a la cosa externa que es maneja. Per exemple: si en Joan compra un llibre, l'objecte de la voluntat d'en

Joan (el que vol fer) és “comprar un llibre”, i no el llibre; si en Pere roba un llibre, l’objecte de la voluntat d’en Pere és “robar un llibre”, i no el llibre. Si el llibre fos l’objecte de les dues accions, hauríem d’acceptar la tesi falsa que “comprar un llibre” i “robar un llibre” són accions idèntiques, ja que totes dues tindrien el mateix objecte: el llibre.

Per posar de manifest la necessitat d’atendre el que el subjecte es proposa fer, sant Joan Pau II va escriure que per saber quin és l’objecte moral d’un acte «cal situar-se en la perspectiva de la persona que actua. [...]. Així doncs, no es pot prendre com a objecte d’un determinat acte moral un procés o un esdeveniment d’ordre físic només, que es valora quan origina un determinat estat de coses al món extern».^[2]

L'expressió “objecte moral” vol dir que l'objecte de la voluntat es posa en relació amb les virtuts i els vicis. “Comprar un llibre” és un objecte bo, mentre que “robar un llibre” és un objecte dolent, perquè el primer és conforme a la virtut de la justícia, mentre que el segon s'oposa a aquesta virtut.

La doctrina catòlica afirma que el valor moral dels actes humans (el que siguin bons o dolents) depèn abans que res i fonamentalment del valor positiu o negatiu de l'objecte moral,^[3] és a dir, de la conformitat de l'objecte o de l'acte volgut amb la raó recta, els principis fonamentals de la qual són les virtuts. Els actes que pel seu objecte s'oposen a exigències essencials de les virtuts (justícia, temperància, etc.) són *intrínsecament dolents*, és a dir, són dolents «sempre i per si mateixos, és a dir, pel seu objecte, independentment de les ulteriors intencions de qui actua, i de

les circumstàncies».^[4] Són intrínsecament dolents, per exemple, l'adulteri, l'avortament i el robatori.

El *proporcionalisme* i el *conseqüencialisme* són teories errònies sobre la noció i la formació de l'objecte moral d'una acció, segons les quals cal determinar-lo sobre la base de la “proporció” entre els béns i els mals que es persegueixen, o de les “conseqüències” que se'n poden derivar.^[5]

La intenció

Mentre l'objecte moral fa referència al que la voluntat vol amb l'acte concret (per exemple: comprar un llibre), la intenció fa referència al perquè ho vol (per exemple: per preparar un examen, per fer un regal). La intenció comporta que el que ella vol no es pot obtenir immediatament, sinó a través d'altres accions. Voler regalar un llibre és objecte d'intenció si per

regalar el llibre cal triar abans altres accions: comprar-lo, traslladar-se a casa de la persona que es vol obsequiar, etc.

La intenció «no es limita a la direcció de les nostres accions singulars, sinó que pot ordenar cap a una mateixa finalitat moltes accions; pot orientar tota la vida cap a l'últim fi».^[6] En el comportament humà hi sol haver una sèrie de fins subordinats l'un a l'altre: es vol un llibre per preparar un examen, es fa l'examen per obtenir un títol professional, es vol tenir aquest títol per tenir un bon sou i per fer un treball útil per a la societat, i així successivament. Al final, en cada comportament, hi ha un fi últim volgut per si mateix i no per una altra cosa, que hauria de ser Déu, però que també pot ser la vanaglòria, l'afany de poder o d'enriquir-se, etc. Per això es diu que un acte que, pel seu objecte, és “ordenable” a Déu, «arriba a la seva

perfecció última i decisiva quan la voluntat l'ordena efectivament a Déu». ^[7]

La intenció, com qualsevol altre acte de voluntat, pot ser moralment bona o dolenta. Si és bona, pot confirmar o, fins i tot, augmentar la bondat que l'acció té pel seu objecte, però en canvi no pot fer «ni bo ni just un comportament en ell mateix desordenat. El fi no justifica els mitjans». ^[8] Si la intenció és dolenta, pot confirmar o augmentar la malícia que l'acte té en virtut del seu objecte moral, i podria també fer dolent un acte que pel seu objecte és bo, com passaria quan algú comença a tractar amb benevolència una altra persona amb l'únic propòsit de corrompre-la més endavant. ^[9]

Les circumstàncies

Les *circumstàncies* «són els elements secundaris d'un acte moral. Contribueixen a agreujar o a

disminuir la bondat o la malícia moral dels actes humans (per exemple, la quantitat d'un robatori). També poden atenuar o augmentar la responsabilitat del qui obra (com ara actuar per por de la mort)».^[10] Les circumstàncies «no poden fer que sigui bona o justa una acció que d'ella mateixa és dolenta».^[11] Hi ha circumstàncies que poden afegir una nova raó de maldat a un acte, com és el cas d'un acte impur comès per una persona que té un vot de castedat. Aquesta mena de circumstàncies s'han de declarar en la confessió sacramental.

En síntesi, es pot dir que «l'acte moralment bo suposa a la vegada la bonesa de l'objecte, del fi i de les circumstàncies».^[12]

L'objecte indirecte de la voluntat

S'anomena objecte indirecte de la voluntat una conseqüència de l'acció (un efecte col·lateral) que no

interessa ni és volguda de cap manera, ni com a fi ni com a mitjà, però és prevista i permesa en tant que està inevitablement unida al que es vol. Així, per exemple, una persona se sotmet a una cura contra la leucèmia que provoca, com a efecte col·lateral, la calvície; una dona que voldria formar una família permet que se li extirpi l'úter en el qual s'ha desenvolupat un tumor maligne greu i no tractable per altres mitjans, i com a conseqüència queda estèril. La calvície i l'esterilitat són objecte indirecte de la voluntat, no volguts, sinó efectes col·laterals coneguts i previstos que la necessitat obliga a tolerar. Quan una acció comporta un efecte indirecte negatiu per a un mateix o per als altres, es planteja el problema de la seva licitud moral. Així, sant Pau ensenya que s'han d'evitar certes accions que, tot i que siguin per si mateixes lícites, tenen com a efecte col·lateral o

indirecte l'escàndol dels febles en la fe.^[13]

Això té importància en la vida moral, perquè de vegades hi ha accions que tenen dos efectes (accions de doble efecte), un de bo i un altre de dolent, i pot ser lícit dur-les a terme per obtenir l'efecte bo (volgut directament), encara que no es pugui evitar el dolent (que, per tant, es vol només indirectament). De vegades es tracta de situacions molt delicades, en les quals el més prudent és demanar consell a qui el pot donar.

Es poden indicar algunes condicions que s'han d'observar —totes juntes— perquè sigui lícit executar (o bé ometre) una acció quan provoca també un efecte negatiu. Aquestes condicions són:

- 1) L'acte efectuat ha de ser en si mateix bo, o almenys indiferent.

2) L'efecte bo no s'ha d'aconseguir a través del dolent: no es pot fer el mal perquè vingui el bé. Si el bé desitjat procedeix del mal, aquest ja no és "indirectament voluntari", sinó volgut directament com a mitjà.

3) La persona ha de buscar directament l'efecte bo (és a dir, tenir una intenció recta) i tolerar per necessitat l'efecte dolent. En aquest sentit, ha de posar tot l'esforç possible per evitar, o almenys limitar, aquest últim.

4) La proporcionalitat entre el bé que s'intenta i el mal que es tolera: no està moralment justificat arriscar la vida d'un mateix per guanyar uns quants dòlars, o posar en perill l'embaràs prenent una medicina a fi d'evitar algunes molèsties lleugeres. Aquesta proporcionalitat exigeix que l'efecte bo sigui tant important o més com: *a)* més greu sigui el mal tolerat; *b)* més proximitat hi haig entre l'acte

efectuats i la producció del mal: és divers invertir els mateixos estalvis en una editorial que té moltes publicacions immorals o invertir-los en un banc que controla part de l'editorial; c) més gran sigui la certesa que es produirà l'efecte dolent: com vendre alcohol a un alcohòlic; d) més gran sigui l'obligació d'impedir el mal: per exemple, quan es tracta d'una autoritat civil o eclesiàstica.

La imputabilitat moral

Un acte és moralment imputable a qui el fa en la mesura exacta en què l'acte és voluntari.^[14] «La *imputabilitat* i la responsabilitat d'una acció poden ser disminuïdes i fins i tot suprimides per la ignorància, la inadvertència, la violència, la por, els hàbits, les afeccions immoderades i altres factors psíquics o socials».^[15] També les passions, si són fortes, poden

disminuir la imputabilitat de l'acte, i en casos extrems (gran pànic davant d'un terratrèmol) la podrien suprimir per complet.

El mèrit

«La paraula “mèrit” designa, en general, la *paga deguda* per una comunitat o una societat a l'acció d'un dels seus membres valorada com un benefici o un dany, digne de recompensa o de càstig. El mèrit té origen en la virtut de la justícia, segons el principi de la igualtat que la regeix».^[16]

En termes absoluts l'home no pot reivindicar cap dret o mèrit davant de Déu.^[17] Tanmateix, en virtut del designi diví d'associar-nos a l'obra de la seva gràcia,^[18] a l'home que fa obres bones estant en gràcia de Déu se li confereix «segons la justícia gratuïta de Déu, *un veritable mèrit*. Es tracta d'un dret en virtut de la gràcia, el ple dret de l'amor i ens fa

“cohereus” del Crist i dignes
d’obtenir l’“herència promesa de la
vida eterna”». ^[19]_____

Sobre el que es pot merèixer, convé
tenir en compte que «ningú no pot
merèixer la gràcia primera, la que és
a l’origen de la conversió, del perdó i
de la justificació. Sota la moció de
l’Esperit Sant i de la caritat, podem
merèixer després per a nosaltres
mateixos i per a d’altres les gràcies
útils a la nostra santificació, al
creixement de la gràcia i de la caritat,
i a l’obtenció de la vida eterna. Els
mateixos béns temporals, com la
salut i l’amistat, poden ser merescuts
segons la saviesa de Déu. Aquestes
gràcies i aquests béns són l’objecte de
la pregària cristiana. L’oració satisfà
la nostra necessitat de la gràcia per a
les accions meritòries». ^[20]_____

Ángel Rodríguez Luño

.....

Bibliografia bàsica

— *Catecisme de l'Església Catòlica*, 1749-1761.

— Joan Pau II, *Veritatis splendor*, 6.VIII.1993, 71-83.

Lectures recomanades

Enrique Colom y Ángel Rodríguez Luño, *Elegidos en Cristo para ser santos. Curso de Teología Moral Fundamental*, Palabra, Madrid 2000, p. 147-200. Una versió més recent d'aquest text es troba a: <https://www.eticaepolitica.net/corsodimorale/Fundamental06.pdf>

[1] Joan Pau II, *Veritatis splendor*, núm. 78. Cf. *Catecisme*, núm. 1751.

[2] Joan Pau II, *Veritatis splendor*, núm. 78.

[3] «La moralitat de l'acte humà depèn sobretot i fonamentalment de l'objecte elegit racionalment per la voluntat deliberada» (Joan Pau II, *Veritatis splendor*, núm. 78).

[4] *Ibidem*, núm. 80; Cf. *Catecisme*, núm. 1756.

[5] Aquestes teories no afirmen que “es pugui fer un mal per obtenir un bé”, sinó que no es pot dir que hi hagi comportaments que siguin sempre dolents, perquè depèn en cada cas de la “proporció” entre béns i mals, o de les “conseqüències” (Cf. Joan Pau II, *Veritatis splendor*, núm. 75). Per exemple, un proporcionalista no afirmaria que “és moralment lícit fer una estafa per un fi bo”, sinó que examinaria si el que es fa és o no és una estafa (si el que s'ha “elegit objectivament” és una estafa o no) tenint en compte

totes les circumstàncies, i la intenció. Al final podria dir que no és una estafa el que en realitat sí que ho és, i podria justificar aquesta acció (o qualsevol altra).

[6] *Catecisme*, núm. 1752.

[7] Joan Pau II, *Veritatis splendor*, núm. 78.

[8] *Catecisme*, núm. 1753. «Passa sovint que l'home actua amb bona intenció, però sense profit espiritual, perquè li falta la bona voluntat. Per exemple, un roba per ajudar els pobres: en aquest cas, si bé la intenció és bona, hi falta la rectitud de la voluntat, perquè les obres són dolentes. En conclusió, la bona intenció no autoritza a fer cap obra dolenta. “Altres m’acusen d’ensenyar: fem el mal perquè se’n segueixi el bé! Els qui em calumnien així, mereixen de ser condemnats” (*Rm 3, 8*)» (sant Tomàs d’Aquino, *In duo praecepta*

caritatis: Opuscula theologica, II, núm. 1168).

[9] Cf. *Catecisme*, núm. 1753.

[10] *Ibidem*, núm. 1754.

[11] *Ibidem*.

[12] *Ibidem*, núm. 1755.

[13] Cf. *Rm* 14, 14-21.

[14] Cf. *Catecisme*, núm. 1734.

[15] *Catecisme*, núm. 1735.

[16] *Catecisme*, núm. 2006. La culpa és, en conseqüència, la responsabilitat que contraïem davant de Déu en pecar, fent-nos mereixedors de càstig.

[17] Cf. *Catecisme*, núm. 2007.

[18] Cf. *Ibidem*, núm. 2008.

[19] *Ibidem*, núm. 2009. Cf. Concili de Trent: *DS* 1546.

[20] *Catecisme*, núm. 2010.

pdf | document generat
automàticament des de [https://
opusdei.org/ca-ad/article/tema-26-el-
subjecte-moral-la-moralitat-dels-actes-
humans/](https://opusdei.org/ca-ad/article/tema-26-el-subjecte-moral-la-moralitat-dels-actes-humans/) (05/04/2025)